

Knjižnična građa i usluge za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom

Orešković, Mirna

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:008316>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Informatologije

Mirna Orešković

Knjižnična građa i usluge za djecu s teškoćama čitanja i disleksijom

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sanjica Faletar Tanacković

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti

Preddiplomski studij Informatologije

Mirna Orešković

Knjižnična građa i usluge za djecu s teškoćama čitanja i disleksijom

Završni rad

Znanstveno područje društvenih znanosti, znanstveno polje informacijsko
komunikacijskih znanosti, znanstvena grana knjižničarstvo

Mentorica: prof. dr. sc. Sanjica Faletar Tanacković

Osijek, 2020. godina

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 30. kolovoza 2020.

Mirna Drešković, 0122225920
ime i prezime študenta, JMBAG

SAŽETAK

Cilj je ovoga rada prikazati knjižničnu građu i usluge namijenjene osobama s teškoćama u čitanju i disleksijom u kontekstu njihova korištenja i prilagodbe, te načina na koje se iste mogu poboljšati i unaprijediti. Ova se skupina korisnika svakodnevno susreće s nizom prepreka i izazova, u društvenom, akademskom, ali i informacijskom okruženju, stoga se velika važnost treba pridavati pravovremenom dijagnosticiranju ovakvih stanja radi mogućnosti rada sa stručnjacima i razvijanja potrebnih vještina, kako bi se ublažile potencijalne poteškoće i posljedice u daljnjem obrazovanju i drugim aspektima života. Nužno je pojačano uvođenje građe lagane za čitanje u knjižničnu nabavnu politiku i sam knjižnični fond, kao i osvještavanje knjižničara o važnosti i potrebi nabavljanja takve građe, ali i nakladnika o potrebi izdavanja te vrste građe. Osim građe lagane za čitanje, knjižnica treba osiguravati tehnološke alate i pomagala onim korisnicima kojima je to potrebno. Neophodno je istaknuti važnost društvene osviještenosti i senzibiliziranja javnosti radi što većeg razumijevanja prema osobama koje se nose s teškoćama čitanja i disleksijom. Knjižnice također trebaju osiguravati stručna usavršavanja i obuku knjižničara za bolje poznavanje potreba korisnika s teškoćama čitanja, kao i načina ophođenja s tom skupinom korisnika. Od temeljne je važnosti uvidjeti na koji način knjižnice mogu osigurati kvalitetne knjižnične usluge, kako bi se osobama s teškoćama čitanja i disleksijom pomoglo u prevladavanju poteškoća čitanja i pisanja, smanjio osjećaj društvene isključenosti, te unaprijedio put ka osobnom uspjehu i ostvarivanju potencijala.

Ključne riječi: disleksija, teškoće čitanja, knjižnične usluge, građa lagana za čitanje

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ZADAĆE NARODNIH KNJIŽNICA U PRUŽANJU USLUGA SVIM KORISNICIMA	4
3. DEFINICIJE DISLEKSIJE I TEŠKOĆA PRI ČITANJU	6
3.1. Djeca s teškoćama čitanja i disleksijom	8
3.2. Izazovi koje donose disleksija i teškoće čitanja	11
4. KNJIŽNIČNE USLUGE I GRAĐA ZA OSOBE S TEŠKOĆAMA ČITANJA I DISLEKSIJOM 13	
4.1. Knjižnična građa za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom	16
4.2. Knjižnične usluge	19
4.3. Međuknjižnična suradnja	20
4.4. Knjižničarske kompetencije	21
5. PRIMJERI DOBRE DOMAĆE PRAKSE	23
6. PRIMJERI DOBRE STRANE PRAKSE	27
7. ZAKLJUČAK	30
8. LITERATURA	32

1. UVOD

Jedna od glavnih zadaća suvremenoga društva, ali i uloga obrazovnoga sustava, jest pismenost svakoga pojedinca. Upravo iz toga razloga, vrlo je bitno da knjižnice znaju prepoznati informacijske i čitateljske vještine i potrebe svojih korisnika, te prilagoditi knjižničnu građu i usluge onim korisnicima koji se ne uklapaju u standardne okvire korištenja knjižnica. Još jedna važna uloga knjižnica društvena je odgovornost da svim svojim članovima osiguravaju jednake mogućnosti, bez obzira na njihovo kulturno, političko ili religijsko opredjeljenje, kao i na ekonomski i radni status, ili pak obrazovanje. Naglasak je knjižničnoga poslovanja na oblikovanju i održavanju kulturnoga identiteta zajednice, te na važnosti uključivanja društvenih promjena u svim svojim djelatnostima i aktivnostima.¹

Uz usluge namijenjene skupinama unutar zajednice, posebno se ističu i usluge za specijalne skupine korisnika koje uključuju osobe s teškoćama čitanja, do kojih može dovesti oštećenje vida, disleksija, pripadnost drugim jezičnim skupinama, nedostatak naobrazbe, određeni socijalni problemi i sl.² Svi oblici poteškoća pri čitanju širok su pojam koji podrazumijeva mnogo različitih stanja, a ono što im je zajedničko jest raskorak između intelektualne razine i zanimanja pojedinca, te njegovih vještina čitanja i razumijevanja.³ Disleksija nije uzrokovana intelektualnim nedostacima ili neurološkim poremećajima, već je to stanje u kojem je točnost, brzina i razumijevanje pročitana značajno niža od očekivane, s obzirom na kronološku dob osobe.⁴ Oštećenje vida, naime, zahtijeva niz specifičnosti koje treba poštivati u nakladništvu za slijepu osobu, a regionalne razlike u količini dostupnosti informacija za osobe s oštećenjem vida su značajne, zbog čega se treba raditi na standardizaciji postupaka kod izdavanja građe za slijepu i slabovidnu osobu, utjecati na povećavanje broja naslova, te stupnja dostupnosti informacija na jednak način svim osobama s poteškoćama pri čitanju. Najbolji način za ostvarivanje toga cilja jezična je i grafička prilagodba tekstova za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak.⁵

¹Usp. IFLA Public Library Service Guidelines, 2010. URL: <https://www.ifla.org/publications/ifla-publications-series-147> (2020-06-03)

² Isto.

³ Usp. Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Knjiga i čitanje u slijepu i slabovidnu djecu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 4(2014), str. 259. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=209995 (2020-04-29)

⁴ Usp. Bjelica, Jadranka...[et al.]. Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju, 2015. URL: <http://os-ludbreg.skole.hr/upload/os-ludbreg/images/static3/2225/attachment/disleksija.pdf> (2020-05-29)

⁵ Usp. IFLA Public Library Service Guidelines. Nav.dj., str. 45.

U radu je također predstavljena problematika vezana uz djecu s disleksijom i teškoćama čitanja, a koja je izrazito vidljiva kroz nedostatnu fonološku obradu riječi, neprecizno iščitavanje riječi koje dovodi do brojnih zastoja i slovkanja pri čitanju naglas, kao i jezične i pojmovne poteškoće na koje nailaze u kompleksnijim govornim situacijama.⁶ Bez obzira na ovo stanje, djeca s disleksijom nerijetko imaju vrlo visoke intelektualne sposobnosti koje su izražene u određenim područjima. Upravo iz toga razloga, naglašena je važnost rane dijagnostike disleksije u ranoj dobi radi razvijanja potrebnih vještina i sposobnosti, te umanjivanja potencijalnih zaostataka u budućnosti.⁷

Osobe s teškoćama čitanja i disleksijom svakodnevno se susreću i s nizom izazova, kako u korištenju knjižnica, tako i u drugim aspektima života, u čijem prevladavanju knjižnice uvelike mogu doprinijeti. U mnogim slučajevima ovakve su osobe suočene i s nizom emocionalnih i društvenih izazova, a uloga je knjižnica osiguravanje prilagođenih programa i savjetovanja sa stručnim osobama, predstavljajući na taj način knjižnicu kao pozitivno, poticajno i sigurno mjesto na kojemu će se korisnici s teškoćama u čitanju razvijati na osobnoj, ali i društvenoj razini, te razvijati svoje intelektualne sposobnosti i ostvarivati potencijale kroz čitanje i učenje, kao i poticati korištenje ovakvih knjižničnih usluga i sudjelovanje korisnika u raznim programima i radionicama u svrhu poticanja čitanja.⁸

Također, pojačanom nabavom prilagođenih formata građe, kao što je zvučna građa, građa na brajici i sl., te raznovrsnih primjeraka i žanrova literature potiče se osobe s teškoćama čitanja i disleksijom da češće posjećuju knjižnicu, da pružaju manje otpora čitanju, te da nauče uživati u čitanju u slobodno vrijeme.⁹ Od temeljne je važnosti prilagođavati i promicati knjižnične usluge ovoj skupini korisnika, kako bi se smanjio osjećaj društvene isključenosti, a povećao osjećaj pripadnosti, dok se u knjižnični fond treba pojačano uključivati građu laganu za čitanje, koja će biti izrazito korisna svim navedenim korisnicima u razdoblju prilagodbe, te razvoja i stvaranja novih strategija prevladavanja poteškoća čitanja.¹⁰ Predstavljena je i važnost suradnje sa drugim knjižničarima, logopedima, socijalnim radnicima i ostalim stručnjacima u ovome području, kako bi se korisnicima s teškoćama čitanja moglo pristupiti na odgovarajući način, te pružiti pravovremenu stručnu pomoć, ne bi li se ublažilo ili pak u potpunosti prevladalo potencijalne

⁶ Usp. Bjelica, Jadranka...[et al.]. Nav. dj.

⁷ Isto.

⁸ Usp. Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Nav. dj., str. 259.

⁹ Usp. Ngandu, Kathleen M. Dyslexia and Severe Reading Disability. URL:

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED235168.pdf> (2020-05-05)

¹⁰ Usp. Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Nav. dj., str. 259.

posljedice u budućnosti.¹¹ Knjižničari također trebaju sudjelovati u procesu prilagodbe ove skupine korisnika, te im omogućiti prilagođene uvjete i pristup, zbog čega je iznimno važno da ovladaju vještinama bavljenja građom laganom za čitanje uz dodatnu edukaciju i specijalizaciju, te da korisnicima s teškoćama čitanja i disleksijom znaju osigurati radnu atmosferu u prostoru knjižnice kojoj će se uvijek rado vraćati.¹² Naposljetku, predstavljeni su i opisani brojni primjeri dobre prakse u Hrvatskoj i inozemstvu, koji uključuju programe i projekte u svrhu poticanja čitanja, podizanja svijesti i približavanja ove problematike javnosti, te poticanja nakladnika na pojačanu izdavačku djelatnost građe lagane za čitanje.

¹¹ Isto.

¹² Usp. Ikeshita-Yamazoe, Hanae. Easy-To-Read Books for Children with Dyslexia in Public Libraries, 2016. URL: http://25qt511nswfi49iayd31ch80-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/papers/libeuro2016/LibEuro2016_32564.pdf (2020-04-28)

2. ZADAĆE NARODNIH KNJIŽNICA U PRUŽANJU USLUGA SVIM KORISNICIMA

Poslanje i djelatnost narodne knjižnice očituje se kroz tumačenje narodne knjižnice kao organizacije koja osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte, pomoću dugog niza izvora i službi, a od iznimne je važnosti da bude na raspolaganju svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status, društveni položaj, te obrazovanje.¹³ Također, svrha je knjižnične djelatnosti da podržava i omogućuje pristup raznim oblicima znanja, te na taj način podržava formalno i neformalno obrazovanje, kao i cjeloživotno učenje surađujući sa školama i drugim obrazovnim ustanovama svih dobnih skupina.¹⁴

U zadaći i poslanju narodne knjižnice velik je naglasak stavljen i na oblikovanje i održavanje kulturnog identiteta zajednice, odnosno uključivanje etničkih, kulturnih i jezičnih manjina osiguravajući dostupnost knjiga na materinjem jeziku, organiziranje raznih tematskih izložbi i kulturnih događanja, međuknjižničnu posudbu i tome slično. Također, od iznimne je važnosti zastupanje kulturne raznolikosti, knjižnica se treba fokusirati na promicanje svijesti o pozitivnoj vrijednosti kulturne raznolikosti i njegovanje kulturnog dijaloga, poticati jezične raznolikosti i omogućavati građu na svim jezicima, pružati potporu izražavanju i stvaranju na svim relevantnim jezicima, kao i podupirati uključivanje i sudjelovanje osoba i grupa različitoga kulturnoga podrijetla u sve aktivnosti koje narodna knjižnica provodi.¹⁵ Uvelike se ističe društvena uloga narodne knjižnice, odnosno ona se definira kao glavna nositeljica promjena u društvu i na lokalnoj razini, pa prema tome treba pratiti informacijske potrebe i čitateljske interese svojih korisnika, kako onih postojećih, tako i potencijalnih, te promjene na društvenoj i lokalnoj razini, te uključivati sve društveno-socijalne procese unutar zajednice.¹⁶ Na temelju važnosti društvene uloge narodne knjižnice, proizašao je i sinonim „knjižnica kao treći prostor“ ili pak „dnevna soba zajednice“, čime se ističe i važna uloga knjižnice u poticanju okupljanja, sudjelovanja, socijalizacije i interakcije između korisnika, ali i stvaranju osjećaja dobrodošlice u knjižnici. Uključenost u

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Usp. The IFLA Multicultural Library Manifesto, 2008. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf (2020-04-28)

¹⁶ Usp. Mikačević, Branka; Miškić Barunić, Lucija. Knjižnica za sve korisnike // Svezak 21, 2019, str. 17. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-05-29)

lokalnu kulturu neophodna je za narodnu knjižnicu, a glavni razlog tome je upravo omogućavanje pristupa informacijama svim korisnicima.¹⁷

Kada je u pitanju zadovoljavanje informacijskih potreba kod djece i mladih, važna je sastavnica knjižnične djelatnosti razvijanje njihovih osobnih interesa i poticanje kreativnog izražavanja.¹⁸ Također, neke od ključnih zadaća vezanih uz opismenjavanje, obrazovanje i kulturu, a koje ujedno čine i jezgru službi narodnih knjižnica, svakako su stvaranje i jačanje čitateljskih navika kod djece od rane dobi, promicanje svijesti o kulturnom naslijeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija, olakšavanje razvoja vještina informacijske i informatičke pismenosti, podupiranje usmene tradicije, te brojne druge.¹⁹

Kako bi knjižnične usluge bile dostupne svima, preporuka je da se zgrada narodne knjižnice treba nalaziti u blizini drugih javnih i kulturnih sadržaja u mjestu, te da aktivnosti koje knjižnica provodi trebaju biti primjerene mjesnim potrebama i uvjetima.²⁰ Knjižnične zbirke i službe moraju, uz tradicionalnu građu, obuhvaćati i sve odgovarajuće vrste nositelja obavijesti i suvremene tehnologije, a građa treba pratiti i odražavati sva tekuća društvena kretanja i razvoj, te ne smije biti izložena bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure, niti se izlagati trgovačkom pritisku.²¹ Dužna je osigurati građu koja će podržavati pismenost i razvoj osnovnih životnih vještina, te osigurati prostor za učenje onima koji nemaju za to uvjete kod kuće.

Kada je u pitanju opseg građe, narodna knjižnica treba osigurati široki raspon građe u različitim oblicima i dostatnom broju, dok zbirke trebaju biti komplementarne sa službama i uslugama i ne bi smjele biti cilj same po sebi. Građa u elektroničkom obliku dopunjuje knjižnične zbirke, a od velike je važnosti da zbirka sadrži pomagala za osobe s posebnim potrebama, odnosno teškoćama čitanja i pisanja.²² Uz usluge namijenjene skupinama unutar zajednice, posebno se ističu i usluge za specijalne skupine korisnika, a tu se podrazumijevaju korisnici koji iz bilo kojeg razloga ne mogu koristiti redovne knjižnične službe i usluge, a takve usluge mogu se poboljšati uporabom različitih tehnologija. Navedena specijalna skupina korisnika usko je vezana i uz tematiku ovoga rada, a u nju se ubrajaju i osobe s teškoćama čitanja i pisanja, osobe s disleksijom,

¹⁷ Isto, str. 125.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Usp. Horvat, A. UNESCOv Manifest za narodne knjižnice 1994. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (2020-04-29)

²² Isto.

slijepe i slabovidne osobe i sl. Upravo iz toga razloga, knjižnične se politike i postupci trebaju temeljiti na potrebama svih skupina korisnika i biti im prilagođeni.²³

3. DEFINICIJE DISLEKSIIJE I TEŠKOĆA PRI ČITANJU

Pojam disleksije izvorno potječe iz grčkoga jezika, odnosno iz riječi „dys“ (što znači slab, loš, neprimjeren), te iz riječi „lexsis“ (koja označava riječi, jezik). Prema definiciji *The International Dyslexia Association-a*, disleksija je tek jedna vrsta teškoće u čitanju, pisanju i učenju, odnosno to je jezično utemeljen poremećaj konstitucijskog podrijetla koji obilježava teškoće u kodiranju pojedinih riječi, a koje obično odražavaju nedostatne sposobnosti fonološke obrade.²⁴ Druga pak definicija, prema britanskom neurologu Critchleyu, nalaže da je disleksija poremećaj u učenju koji započinje s teškoćama pri učenju i čitanju, a poslije lošim pravopisom i odsutnošću lakog baratanja pisanim jezikom.²⁵ To je stanje kognitivne naravi i najčešće je genetski uvjetovana, no nije uzrokovana intelektualnim nedostacima, niti bilo kakvim neurološkim oštećenjem, već je to specifični poremećaj u sazrijevanju koji uz odgovarajuću terapiju dijelom iščezava s vremenom, odnosno kako dijete biva starije.²⁶ U medicinskoj se pak klasifikaciji bolesti i poremećaja disleksija definira prvenstveno kao poremećaj pri čitanju, a njegovo je glavno obilježje dostignuta razina čitanja, odnosno točnost u čitanju, brzina i razumijevanje pročitanooga, koja je najčešće znatno niža od očekivane s obzirom na kronološku dob osobe, izmjerenu inteligenciju i obrazovanje, a ta se razina čitanja mjeri prilagođenim i individualiziranim standardiziranim testovima.²⁷ Smetnje u čitanju znatno utječu na svakodnevne aktivnosti pojedinca, ali isto tako i postignuti akademski uspjeh, a okarakterizirane su iskrivljavanjem, zamjenama ili ispuštanjem riječi pri glasnom čitanju, te sporošću i pogreškama u razumijevanju.²⁸ Britanska udruga za disleksiju, određuje pak disleksiju kao specifičnu teškoću u učenju koja je prisutna u jednom ili više aspekata, odnosno čitanja i pisanja, te koja može biti udružena s teškoćama u brojnim područjima, te uvelike utječe na obrazovanje, posao i svakodnevni život.²⁹ Nadalje, prema Hrvatskoj enciklopediji disleksija je prirođeno oslabljena sposobnost čitanja ili pisanja riječi i

²³ Usp. IFLA Public Library Service Guidelines. Nav.dj., str. 7.

²⁴ Usp. Bjelica, Jadranka...[et al.]. Nav. dj., str. 5.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto, str. 6.

²⁹ Usp. British Dyslexia Association. URL: <https://www.bdadyslexia.org.uk/dyslexia/about-dyslexia> (2020-04-29)

suvislih tekstova u djece kojoj je inteligencija u ostalome normalno razvijena.³⁰ Još jedno od bitnih obilježja disleksije je da takve osobe dugo slovkaju, zadržavaju naviku tihog izgovora pojedinih riječi, ne čitaju tečno, te ne naglašavaju točke kao znakove razgraničenja rečenica, što se posebno može zamijetiti pri čitanju naglas. Ritam i način čitanja uglavnom su određeni povremenim zastojima zbog nepreciznog iščitavanja riječi, ali i odsutnošću pauze, silazne ili uzlazne intonacije kada se čitaju izjavne i upitne rečenice, što sve zajedno daje dojam netečnog, lošeg čitanja.³¹

Teškoće čitanja širok su pojam koji podrazumijeva mnogo različitih stanja, a ono što im je zajedničko jest raskorak između intelektualne razine i zanimanja pojedinca, te njegovih vještina čitanja i razumijevanja.³² Osim disleksije, s teškoćama pri čitanju nose se i osobe s oštećenjem vida, koje uzrokuje dugi niz posljedica u svakodnevnom razvoju i funkcioniranju pojedinca, zbog kojih postoje brojne specifičnosti koje zahtijevaju prilagodbu prostora i materijala namijenjenih slijepim i slabovidnim osobama u knjižnici.³³ Kada su u pitanju knjižnične usluge, potrebno je prilagoditi prostor u kojemu bi se osobe s teškoćama čitanja, što uključuje slijepce i slabovidne osobe mogle slobodno kretati na siguran i samostalan način, te je također potrebno prilagoditi tiskanu građu koja odgovara potrebama čitanja kod ove skupine korisnika, što podrazumijeva knjige u posebnom formatu (zvučne, uvećani tisak, knjige na brajici, taktilne knjige i sl.), kao i prilagodbu tehničke opreme. Osim toga, knjižnica treba imati knjižničara koji poznaje potrebe ove skupine i način ophođenja s ovim korisnicima³⁴, o čemu će nešto više govora biti u nastavku.

³⁰ Usp. Disleksija. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=35848> (2020-04-29)

³¹ Usp. Bjelica, Jadranka...[et.al.]. Nav. dj., str. 6.

³² Usp. Nomura, Misako; Skat Nielsen, Gyda; Tronbacke, Bror. Smjernice za građu laganu za čitanje: drugo prerađeno hrvatsko izdanje (prema drugomu prerađenom izdanju izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. URL: www.hkdrustvo.hr/datoteke/978 (2020-06-03)

³³ Usp. Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Nav. dj., str. 261.

³⁴ Isto, str. 261.

3.1. Djeca s teškoćama čitanja i disleksijom

Disleksija obuhvaća brojna bitna obilježja, među kojima se najviše očituje u teškoćama brzine i preciznosti čitanja, kao i razumijevanju pročitanoa. Čitanje naglas uglavnom obiluje brojnim zastojima zbog nepreciznog iščitavanja riječi, a dolazi i do zamjene, skraćivanja dijelova riječi, ili pak dodavanja slova kojih u tekstu zapravo nema.³⁵ Otežano čitanje nerijetko je opisano kao „skakanje“ ili „šetanje“ slova i riječi naokolo po stranici, što je ujedno i jedan od primjera na koji se manifestira disleksija.³⁶

Druga je važna značajka kod djece s disleksijom i teškoćama čitanja fonološka obrada riječi koja je vrlo nedostatna, što znači da dijete teško postaje svjesno glasova u riječi, teško uočava ritam i rimu riječi i sl. U kontekstu ovoga sindroma široko su poznate i smetnje pri pisanju, jer dijete nailazi na teškoće pri oblikovanju, pravilnosti i organiziranosti slova i rukopisa, kao i smetnje pri samostalnom sastavljanju teksta, što može biti posljedica neujednačenosti stupnja u razvoju govornog i pisanog jezika.³⁷ Nadalje, osjetne su posljedice i poteškoće izmijenjene vizualne percepcije, koja je obilježena prividnim okretanjem slova, pretapanjem redova teksta, gubitkom dijelova rečenice ili završetaka riječi, miješanjem pojedinih izgledom sličnih slova, dezorijentacijom u smjerovima pri čitanju i sl.³⁸

Disleksijom je pogođeno i kratkoročno pamćenje, koje u čitanju ima vrlo važnu ulogu, na način da onemogućuje suptilnu usklađenost pretvaranja slova u glasove i izgovaranje istih, jer se slogovi ne nižu jedan za drugim, oblikujući tako logičan slijed, odnosno jasnu riječ.³⁹ Poznate su i teškoće sekvencioniranja, koje podrazumijevaju da se dijete teško snalazi u vremensko-prostornim sljedovima, kao i teškoće u organizaciji informacija koje su izrazito osjetne pri učenju, zbog čega djeca s disleksijom moraju ovladati tehnikama učenja pomoću npr. kognitivne mape u koju činjenice i nove informacije svrstavaju na posebno organiziran način. Usko vezano uz organiziranje informacija je i njihovo procesiranje, koje se može odvijati na četiri temeljna načina, a to su auditivni (slušanjem), vizualni (gledanjem), taktilni (dodirom) i kinestetički (pokretom), no

³⁵ Usp. Galić-Jušić, Ines. Bitna obilježja disleksije. URL: <http://hud.hr/bitna-obiljezja-disleksije/> (2020-07-15)

³⁶ Usp. Disleksija: evo kako izgleda, 2019. URL: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/zanimljivosti/disleksija-evo-kako-izgleda/> (2020-07-15)

³⁷ Usp. Bjelica, Jadranka...[et.al.]. Nav. dj.,str. 8

³⁸ Isto, str. 9.

³⁹ Isto.

čak i ovi načini mogu bili problematični pri usvajanju novih sadržaja, te mogu biti poprilično nedostadni, uzevši u obzir teškoće u fonološkoj obradi i kratkoročnom pamćenju.⁴⁰

Djeca s disleksijom mogu imati i jezičnih i pojmovnih teškoća koje ne moraju nužno biti vidljive u svakodnevnom govoru, no prisutne su kod zahtjevnijih govornih situacija, poput opisivanja određenoga događaja. Ponekad je moguće zamijetiti i neujednačenost u sposobnostima, koja se očituje u činjenici da djeca s disleksijom imaju izražene sposobnosti u nekim područjima, te slabosti u drugima, a potvrđeno je i da imaju niske rezultate u testovima računanja, informiranosti i pamćenja brojeva, dok su im rezultati iz testova pronalaženja sličnosti, te razumijevanja i sastavljanja kocki jako dobri.⁴¹

Prema statistikama iz 2018. godine, u Hrvatskoj čak 40% djece ima neki od oblika teškoća čitanja i učenja, dok se 30 000 djece bori s disleksijom.⁴² Upravo iz toga razloga, stručnjaci *Hrvatske udruge za disleksiju* upozoravaju na iznimnu važnost rane dijagnostike disleksije kod djece od najranije dobi, nužnost terapije i rada s logopedom, te razvijanje potrebnih vještina prije početka škole kako bi se simptomi do tada znatno ublažili, te umanjili mogući zaostaci u svladavanju čitanja i pisanja.⁴³ Disleksiju je ključno prepoznati na vrijeme kako bi se djetetu moglo individualizirano pristupiti, te omogućiti razvijanje punog potencijala.⁴⁴

Također, od velike je važnosti senzibilizirati i informirati javnost, roditelje, odgojitelje, te nastavno i knjižnično osoblje, kako bi na odgovarajući način mogli pristupiti djeci s disleksijom i teškoćama čitanja, ali isto tako potrebno je senzibilizirati društvo i okolinu u kojoj se nalaze, posebice vršnjake, kako bi se izbjeglo usmjeravanje na njihove razlike i teškoće koje mogu dovesti do stigmatizacije i osamljivanja. Iz toga je razloga važno razumijevanje i adekvatno reagiranje na djetetove uspjehe, kao i njihovo vrednovanje.⁴⁵

Osim toga, potrebno je uvesti sustavno i organizirano istraživanje poteškoća u čitanju kod školske djece, poticati i motivirati na čitanje djecu s poteškoćama u čitanju i disleksijom i nakon završetka obaveznog školovanja, potaknuti nakladnike na povećanje proizvodnje građe lagane za

⁴⁰ Usp. Galić-Jušić, Ines. Nav. dj.

⁴¹ Usp. Bjelica, Jadranka...[et.al.]. Nav. dj.,str. 12.

⁴² Usp. Butorac, Željka. Građa lagana za čitanje, 2008. URL: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/bilten22.pdf> (2020-08-28)

⁴³ Usp. Gorman, Audrey J. Start Making Sense: Libraries Don't Have To Be Confusing Places for Kids with Reading Disabilities. // School Library Journal, 1999, str. 23. URL:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5d7f250d-afa4-4ed5-bbe1-f9f26c2583ca%40pdc-v-sessmgr01> (2020-06-03)

⁴⁴ Usp. Školski portal. URL: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/savjeti-strucnjaka/znakove-za-uzbunu-treba-prepoznati-na-vrijeme/> (2020-07-16)

⁴⁵ Usp. Bjelica, Jadranka...[et.al.]. Nav. dj.,str. 67.

čitanje, koja treba biti jednako dostupna kao i sva ostala građa, osigurati neometan i ugodan boravak u knjižnici, te ravnopravan pristup knjižničnoj građi svim dobnim skupinama s teškoćama u čitanju.⁴⁶ Osim toga, potrebno je i što više organizirati u knjižnicama posebne kutke s građom laganom za čitanje, promovirati usluge koje knjižnica za tu skupinu korisnika nudi, te uspostaviti suradnju knjižnica s različitim organizacijama, ustanovama i udrugama koje se bave djecom s disleksijom i teškoćama čitanja, te provode programe namijenjene upravo njima.⁴⁷

⁴⁶ Usp. Rakočević Uvodić, Maela. Imate li poteškoća u čitanju? Dobrodošli u knjižnicu! // Novi uvez 14, 26/1 (2016), str. 15-16. URL: https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_26-1.pdf (2020-05-29)

⁴⁷ Usp. Ikeshita-Yamazoe, Hanae. Nav. dj.

3.2. Izazovi koje donose disleksija i teškoće čitanja

Osobe s teškoćama čitanja i disleksijom svakodnevno se susreću s brojnim izazovima, a posebice kada je u pitanju obrazovanje, odnosno vještine učenja, slušanja predavanja, procjene informacija i korištenje tehnologije.⁴⁸ Procjenjuje se da 10% svjetske populacije ima neki od oblika teškoća u čitanju, a u Hrvatskoj samo dio ove skupine korisnika ostvaruje prava osoba s invaliditetom, dok drugi dio korisnika koji ista prava ne ostvaruje, nema mogućnost korištenja prilagođene književne i stručne literature, te drugih tiskanih izdanja i e-knjiga objavljenih u različitim formatima, jer se smatra da nije u pitanju invaliditet, već poteškoća koja onemogućava čitanje standardnoga tiska.⁴⁹ Inteligencija osoba s disleksijom u većini je slučajeva normalna ili čak iznadprosječna, no vještine čitanja vrlo su slabe i teško ih je unaprijediti. Aktivnosti koje uključuju čitanje, praćenje usmenih ili pismenih uputa, kao i dekodiranje riječi putem audio zapisa izazov su osobama s disleksijom.⁵⁰ Upravo iz toga razloga, takve osobe nerijetko pružaju otpor čitanju i ne upuštaju se u čitanje kao hobi, odnosno u svoje slobodno vrijeme, jer nailaze na previše poteškoća. Često takve aktivnosti smatraju „dosadnima“, te ne pokazuju previše interesa. Tome svakako ne pridodaje činjenica da narodne knjižnice još uvijek nisu u potpunosti implementirale knjižnične usluge i građu namijenjenu osobama s disleksijom i teškoćama u čitanju, kao i usluge podrške i pomagala koja bi ih u istome mogla uvelike unaprijediti i potaknuti im interese.⁵¹

Brojna su istraživanja pokazala da nepravovremeno dijagnosticiranje ili izostanak dijagnoze disleksije i ostalih teškoća čitanja mogu dovesti do problema s učenjem tijekom cijeloga obrazovanja, lošijega školskog i akademskog uspjeha, te posljedično utjecati negativno na sve aspekte života pojedinca.⁵² Poteškoće s učenjem manifestiraju se kroz nedostatak koncentracije, nedostatak interesa i pažnje prilikom obavljanja zadataka, emocionalnim stresom, te napetošću, što dovodi do izrazito smanjenog samopouzdanja i kompetentnosti, te smanjenom šansom za akademska postignuća.⁵³ Smanjena se akademska postignuća izravno vežu i za teže zapošljavanje, kao i zadržavanje posla, te ostajanje u radnom procesu. Upravo iz toga razloga, učitelji, odgajatelji,

⁴⁸ Usp. MacCullagh, Lois; Bosanquet, Agnes; Badcock, Nicholas A. University Students with Dyslexia: A Qualitative Exploratory Study of Learning Practices, Challenges and Strategies. // *Dyslexia: An International Journal of Research and Practice* 23, 1(2017), str. 3-23. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/dys.1544> (2020-05-20)

⁴⁹ Usp. Rakočević Uvodić, Maela. Nav. dj., str. 14.

⁵⁰ Usp. Ngandu, Kathleen M. Nav.dj. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED235168.pdf> (2020-05-05)

⁵¹ Isto.

⁵² Usp. Mušović, Arijana. Uzroci, simptomi i tretman disleksije, 2019. Str. 28. URL:

http://ff.unsa.ba/files/zavDipl/19_20/psi/Arijana-Musovic.pdf (2020-07-17)

⁵³ Isto.

knjižničari i sve osobe koje sudjeluju u procesu obrazovanja osoba s disleksijom i teškoćama čitanja, trebaju biti prvi prepoznavaooci simptoma kako bi mogli učinkovito doprinosti njihovom napredovanju kroz prilagođene školske programe, razna savjetovanja s logopedima i psiholozima, te individualizirano pristupati, doprinoseći pri tome razvijanju djetetovih sposobnosti, te izgradnji samopouzdanja sebe kao buduće samouvjerene i uspješne osobe.⁵⁴

U mnogim slučajevima osobe s teškoćama čitanja suočene su sa širokim spektrom društvenih i emocionalnih izazova, kao što je nisko samopoštovanje, anksioznost, depresija, stres, a u ranijoj dobi to može biti i odbacivanje od strane vršnjaka, koje dovodi do društvene stigmatizacije.⁵⁵ Takve osobe pokazuju brojne poteškoće u psihološkom funkcioniranju, zbog čega su djeca s disleksijom i teškoćama čitanja vrlo osjetljiva na svoje akademske slabosti, dok se kod adolescenata to manifestira kroz emocionalni stres, a ponekad čak i nasilje.⁵⁶ Osobe s teškoćama čitanja i disleksijom teže razvijaju emocionalne vještine, a izazovi s kojima se svakodnevno susreću imaju dalekosežne posljedice na njihovo emocionalno zdravlje, pa samim time i negativan utjecaj na šanse za uspjeh, stoga je od velike važnosti da se takvom problemu na vrijeme pristupi, te da se doda medicinski aspekt u postupku vrednovanja poteškoća s čitanjem, kako bi se mogla pružiti odgovarajuća intervencija u emocionalnoj domeni.⁵⁷

⁵⁴ Isto, str. 49.

⁵⁵ Usp. Nachshon, Ohad; Horowitz-Kraus, Tzipi. Cognitive and emotional challenges in children with reading difficulties. // Acta Paediatr 108, 6(2019), str. 2. URL: <https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC6521714&blobtype=pdf> (2020-05-15)

⁵⁶ Usp. Mušović, Arijana. Nav.dj., str. 29.

⁵⁷ Usp. Nachshon, Ohad; Horowitz-Kraus, Tzipi. Nav.dj., str. 6.

4. KNJIŽNIČNE USLUGE I GRAĐA ZA OSOBE S TEŠKOĆAMA ČITANJA I DISLEKSIJOM

Knjižnice mogu uvelike svojom građom, programima i uslugama pomoći u borbi s izazovima koje disleksija i ostale teškoće čitanja donose ovoj skupini korisnika u svakodnevnom životu. Zahvaljujući današnjoj sofisticiranoj informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji i njenom svakodnevnom razvoju, ali i brojnim drugim formatima pomagala koja olakšavaju čitanje, moguće je znatno smanjiti jaz u dostupnosti izvora informacija i znanja između korisnika s poteškoćama čitanja i ostalih korisnika.⁵⁸ Kako bi se ostvarili optimalni rezultati na tome području, a po uzoru na međunarodnu praksu mnogih europskih zemalja, u Hrvatskoj je pokrenuto provođenje Nacionalne politike razvoja knjižničnih usluga za slijepu i slabovidnu osobu, te su dosada postignuti neki od željenih ciljeva, kao što je osnivanje nacionalne knjižnice za slijepu, potom širenje spoznaje da usluge za skupinu korisnika s teškoćama čitanja trebaju biti visoke kvalitete, kao i usluge za sve ostale korisnike, a pokrenuta je i proizvodnja knjiga u posebnom formatu, koje postaju sastavni dio knjižničnoga fonda.⁵⁹

Osobe s disleksijom i teškoćama čitanja standardnog tiska već dugo nailaze na brojne zapreke pri pristupu knjigama i znanju, te jednakim mogućnostima čitanja i učenja, zbog čega je bilo nužno objediniti brojne knjižnice u postizanju cilja, a to je osiguravanje temeljnih uvjeta za puno i ravnopravno sudjelovanje u procesu obrazovanja, kao i životu svojih zajednica.⁶⁰ Upravo se iz toga razloga po prvi puta stvara međunarodni okvir, pod nazivom *Ugovor iz Marakeša*, koji će omogućiti izradu i distribuciju primjeraka građe u pristupačnim formatima za osobe s teškoćama čitanja, te će omogućiti dostupnost takve građe čak i izvan nacionalnih granica. Suradnja i sudjelovanje knjižnica najvažnije je za uspjeh ovoga revolucionarnog Ugovora, dok knjižničari imaju ključnu ulogu u njegovoj provedbi.⁶¹ Važnost povećanja produkcije i dostupnosti čitalačkih materijala za osobe s teškoćama čitanja standardnog tiska naglašava u svojim ciljevima i *Nacionalna strategija poticanja čitanja*, koja nastoji poticati, podržati i promicati produkciju građe

⁵⁸ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Putokaz za izradu hrvatskih smjernica za knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 233. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/174/169> (2020-05-30)

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Usp. Coates, Jessica...[et al.]. Provedba Ugovora iz Marakeša za osobe s teškoćama pri čitanju standardnog tiska: Praktični vodič za knjižničare, 2016. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/getting-started-adaptation-hr.pdf> (2020-07-17)

⁶¹ Isto, str. 11.

koja podrazumijeva specifične potrebe čitatelja koji nisu u mogućnosti čitati standardni tisak, a takva građa obuhvaća zvučne knjige, građu laganu za čitanje, građu na brajici i sl.⁶²

Nemogućnost čitanja povećava rizik od socijalnog isključivanja zajedno sa svim svojim negativnim učincima na sudjelovanje, osobni razvoj, pa čak i zdravlje. Osobama s disleksijom može nedostajati čak i osnovno iskustvo i navika posjećivanja knjižnice, te s obzirom da ne doživljavaju zadovoljstvo čitanja, najčešće ne razumiju vrijednost knjižnice kada se radi o slobodnom vremenu, raznim događajima i učenju. Narodne knjižnice dužne su razvijati i pružati nove alternativne usluge za slijepe i slabovidne korisnike, omogućavanjem korištenja specijalnih tehničkih pomagala za čitanje i služenje internetom pomoću zvuka i dodira.⁶³ Glavna je, a ujedno i najkompleksnija, zadaća knjižnice kod skupine korisnika s teškoćama čitanja da pronade najbolji način za predstaviti knjižnicu koja je puno više od zbirki tiskanih knjiga na policama, te da osobama s teškoćama čitanja olakšava i poboljšava kvalitetu korištenja tiskanih materijala koristeći različite strategije, pomagala, tehnologije za čitanje i sl.⁶⁴

Također, od velike je važnosti da knjižnica izloži građu laganu za čitanje i tehnološka pomagala što bliže informativnom pultu, jer postoje brojni tehnološki alati i pomagala kao što su programi za slovanje, olovke za čitanje i namjenske mobilne aplikacije, čije je korištenje ponekad potrebno pobliže objasniti korisnicima. Preporučljivo je građu laganu za čitanje smještati i u blizini audio knjiga, kao i tiskana izdanja zajedno sa audio izdanjima ili DAISY verzijama istoga djela. Književne vrste i žanrove potrebno je označiti jasno uz pomoć naljepnica i ikona na knjigama i policama. Smještaj građe na policama treba se također prilagoditi potrebama skupine korisnika s teškoćama čitanja, na način da se takva građa izlaže prednjim koricama prema van, odnosno da bude okrenuta prema samim korisnicima.⁶⁵

Kada je u pitanju sam prostor knjižnice, poželjno je stvoriti mjesto na kojem će korisnici biti nadahnuti i inspirirani, te će se moći opustiti pri pregledavanju zbirke ili proučavanju tehnoloških alata i pomagala. Knjižnica također može organizirati odjeljak „Čitati na različite načine“, ukoliko prostor to dopušta, u kojemu će audio knjige, tiskane knjige i DAISY knjige, te građa lagana za

⁶² Usp. Čitajmo da ne ostanemo bez riječi: Nacionalna strategija poticanja čitanja, 2017-2022. URL: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/%C4%8Citajmo%20da%20ne%20ostanemo%20bez%20rije%C4%8Di%20nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja.pdf> (2020-07-17)

⁶³ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Nav. dj., str. 239.

⁶⁴ Usp. IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia: Revised and extended, 2014. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2020-05-15)

⁶⁵ Isto.

čitanje i knjige uvećanog tiska biti okupljene na istome mjestu i bit će ih lakše pronaći.⁶⁶ Upotreba znakova i ikona koje se lako čitaju učiniti će knjižnicu pristupačnijom za svakoga korisnika, pri čemu je potrebno paziti na veličinu i font slova koja se koriste na spomenutim znakovima.⁶⁷

Kod odabira i nabave građe koja nije specifično namijenjena osobama s disleksijom i teškoćama čitanja, potrebno je pozornost obratiti na sljedeće kriterije: zbirka treba sadržavati knjige koje se lako čitaju u kombinaciji s CD-om ili DAISY knjigom, potom knjige različite tematike i razina težine čitanja prema svim ukusima, interesima i sposobnostima, djela sa što kraćim rečenicama i riječima, građu koja obiluje ilustracijama i slikama, a izbjegavati knjige sa izraženim marginama, s tekstom napisanim unutar okvira, te presvijetle i sukobljene boje.⁶⁸ Građa za osobe s teškoćama čitanja ima poseban način izrade, pri čemu se trebaju poštivati pravila jezičnih poteškoća s kojima se susreću, što uključuje sintaksu, morfologiju, semantiku, fonologiju i pragmatiku, a izrađuju je logopedi u suradnji s knjižničarima.⁶⁹ Važan dio aktivnosti u uvođenju knjižnične usluge za slijepe i slabovidne nabava je knjižnične građe kao što su zvučne knjige, taktilne slikovnice i publikacije u uvećanom tisku.⁷⁰ Pomagala i alati u sklopu novih i informacijskih tehnologija, kao što su računala, aplikacije i pomoćne tehnologije za čitanje i pisanje, mogu u velikoj mjeri pomoći prevladati poneke od teškoća pri čitanju, stoga je važno da se ovakvi alati omoguće i da se osigura dostupnost i detaljne upute u vidu njihova korištenja.⁷¹ Ukoliko se knjižnica odluči na usvajanje i implementaciju novih usluga namijenjenih osobama s disleksijom i teškoćama čitanja, važno je usluge uključiti u dugoročni plan kako bi se ostvarila potrebna financijska sredstva za njihovo provođenje, kao i osposobljavanje osoblja. Kada su usluge implementirane u knjižnično poslovanje, potrebno je pozornost skrenuti na kontinuirano unaprjeđivanje usluga, te pronalaženje partnera u zajednici, kako samih korisnika s teškoćama, tako i njihovih obitelji i prijatelja, a sve to radi uspješne buduće suradnje.⁷² Također, od temeljne je važnosti prilagođavati i promicati knjižnične usluge namijenjene osobama s teškoćama čitanja i disleksijom, kako bi se povećao osjećaj pripadnosti, na način da se pojačano implementira građa

⁶⁶ Usp. IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia: Revised and extended, 2014. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2020-05-15)

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Usp. Leljak-Turžanski, Stanislava. Građa lagana za čitanje za osobe s disleksijom. // Bilten 12, 24 (2009), str. 4. URL: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/bilten24.pdf> (2020-05-20)

⁷⁰ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Nav.dj., str. 241.

⁷¹ Usp. Bliss, Barbara A. Dyslexics as Library Users. // Library Trends 35, (1986), str. 293-302. URL: <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7474/librar?sequence=1> (2020-05-22)

⁷² Usp. Skat Nielsen, Gyda. Library Services to Persons with Dyslexia. // IFLA Conference Proceedings, 2006. Str. 6. URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=34b27ee0-bc92-472f-8886-51c97d3d3584%40sessionmgr4007> (2020-05-29)

lagana za čitanje u knjižnične fondove, organiziranjem raznih aktivnosti, radionica, prilagođenih programa poticanja čitanja, a moguće je oformiti i kutak sa građom i pomagalima namijenjenim osobama koje ne mogu čitati standardni tisak, kako bi se u knjižnici osjećali dobrodošlo i sigurno, te osvijestiti, informirati i educirati knjižničare o načinu na koji pristupati ovoj skupini korisnika.⁷³

4.1. Knjižnična građa za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom

Brojni statistički podaci i istraživanja pokazuju da je osoba s teškoćama čitanja sve više, a knjižnične i obrazovne usluge i dalje nisu prilagođene njihovim potrebama, te okolina nije sklona razumjeti teškoće s kojima se osoba nosi. Upravo zbog osiguravanja ravnopravnog položaja svih korisnika, te čitanja i razumijevanja pročitano, a u cilju individualiziranoga pristupa ovoj skupini korisnika koristi se građa lagana za čitanje.⁷⁴ Postoje dvije definicije lako čitljive građe koje se vrlo malo razlikuju, a prva od njih nalaže da takva građa podrazumijeva jezičnu prilagodbu teksta kojega je lakše čitati nego prosječni tekst, no to ne osigurava i ne olakšava njegovo razumijevanje, dok druga pak definicija označava prilagodbu koja čini čitanje i razumijevanje pročitano lakšim.⁷⁵ Cilj je građe lagane za čitanje predstaviti jasne i lako razumljive tekstove, primjerene različitim dobnim skupinama. Kako bi se takav proizvod realizirao, pisac i izdavač u obzir moraju uzeti sadržaj, jezik, ilustracije, oblikovanje, prijelom, te grafički izgled.⁷⁶ Jezik i sadržaj trebaju biti vrlo jasni i jednostavni, pisati o konkretnome, potrebno je izbjegavati apstraktan jezik, kompleksne teme, te simboličko izražavanje (metafore), a tematika mora biti neposredna i jednostavna, bez dugačkih uvoda i previše likova. Ilustracije u građi laganoj za čitanje igraju puno važniju ulogu nego u drugim vrstama publikacija, a razlog tome je produblјivanje dimenzije teksta, zorno prikazivanje opisanoga, povećavanje razumijevanja pročitano, te pojašnjavanje poruke uz pomoć slika, ilustracija i piktograma.⁷⁷ Kada su u pitanju izgled i oblikovanje, prijelom građe mora biti privlačan, a to se može ostvariti na način da se upotrijebe široke margine i veliki razmaci, koji tekst čine pristupačnijim, korice moraju biti povezane sa sadržajem, a tekst mora biti tiskan u ograničenom broju redaka po stranici. Knjige i novine također moraju biti privlačnog izgleda, no

⁷³ Isto.

⁷⁴ Usp. Leljak-Turžanski, Stanislava. Nav.dj, str. 3.

⁷⁵ Usp. Nomura, Misako; Skat Nielsen, Gyda; Tronbacke, Bror. Guidelines for easy-to-read materials. // IFLA Professional Reports 120 (2010), str. 3. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf> (2020-05-29)

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Isto.

ne smiju se previše razlikovati od ostalih knjiga.⁷⁸ Papir na kojemu se tekst tiska mora biti kvalitetan, te mora postojati dobar kontrast između pozadine i ilustracija, odnosno boju treba prilagoditi pozadini i pismu, koje treba biti razmjerno i veliko. Građu laganu za čitanje potrebno je proizvoditi u različitim razinama težine, jer čitalačke sposobnosti unutar skupina mogu se znatno razlikovati. Osim tiskane građe, postoji potreba za različitom literaturom, odnosno u različitim medijskim formatima, pa to mogu biti elektronički, zvučni i sl. Najpoznatiji zvučni standard koji je u širokoj upotrebi je DAISY (*Digital Accessible Information System*), digitalne zvučne knjige namijenjene slijepim i slabovidnim osobama, a postoje tri različite verzije ovih knjiga, od kojih je prva samo zvučna (*audio-only*), koja je ujedno i najzastupljenija, potom tekstualna (*text-only*) koja ne uključuje zvučnu snimku, no pruža tekst knjige koji se može čitati pomoću pretvarača teksta u govor, te naposljetku audio-tekstualna (*full-text, full-audio*) koja usporedno nudi opciju zvučne snimke teksta i samoga teksta knjige, koji se mogu uskladiti i sinkronizirati.⁷⁹ Osim nje, korisna može biti televizija, odnosno pokretne slike koje mogu doprinijeti boljem razumijevanju kod osoba s teškoćama čitanja.⁸⁰

Osim disleksije, teškoće čitanja mogu obuhvaćati i neizvorne govornike jezika ili nove useljenike, kojima građa lagana za čitanje može pomoći u razdoblju prilagodbe, zatim loše čitače, kojima nedostatak naobrazbe ili socijalni problemi mogu uzrokovati funkcionalnu nepismenost, zbog čega takva građa također može biti vrlo važna, te naposljetku djecu, koja ovu vrstu građe mogu koristiti od najranije dobi.⁸¹ Uzimajući u obzir porast broja osoba s disleksijom i teškoćama čitanja, vrlo je važno pozornost skrenuti na proces prevođenja i prilagođavanja djela stručne literature koja će biti namijenjena osobama čije čitalačke vještine zahtijevaju prilagodbe.⁸² S obzirom da je ova problematika poprilično zapostavljena u izdavačkoj djelatnosti, pojačana je vrijednost svakog novog teksta koji je prilagođen osobama s teškoćama čitanja, te nose izuzetnu praktičnu vrijednost u poboljšavanju kvalitete života ove skupine korisnika.⁸³ Upotrebom građe lagane za čitanje, dobro odabranih tekstova, otvaraju se mogućnosti osobama, a posebice djeci i mladima, s teškoćama u čitanju, pisanju i učenju u boljem pamćenju, produbljivanju razumijevanja jezika i bolju organizaciju podataka za kvalitetno učenje. Omogućava osobama s disleksijom

⁷⁸ Isto.

⁷⁹ Usp. Kearney, Greg. DAISY: What Is it and Why Use it?, 2011. URL: <https://www.nfb.org/sites/www.nfb.org/files/images/nfb/publications/bm/bm11/bm1102/bm110210.htm> (2020-05-29)

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Isto.

⁸² Usp. Gabriel, Dunja Marija. Građa lagana za čitanje: kako raditi prilagodbu tekstova. // HKD Novosti, 61(2013). URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/840> (2020-06-03)

⁸³ Isto.

čitanje literature koja ih zanima, te ih motivira na učenje.⁸⁴ Ovako izrađena građa lagana za čitanje, knjižničnom i nastavnom osoblju uvelike olakšava planiranje individualiziranog pristupa u nastavi i njegovu realizaciju u radu s osobama s disleksijom, kao i učenicima s jezičnim teškoćama. Osobe s disleksijom i teškoćama čitanja ne smiju se osiromašiti za informacije i emocionalni naboj teksta, stoga ga se treba prilagođavati tako da konstrukcija rečenica, izbor i poredak riječi u rečenici, pojašnjenje riječi, oblik i izgled teksta, veličina fonta, te isticanje važnih riječi, imaju ulogu olakšavanja čitanja i razumijevanja pročitano. Cilj koji se time nastoji postići je da informacija u tekstu bude razumljiva osobama s disleksijom i da ju s lakoćom mogu obrađivati, pohraniti u pamćenje i koristiti pri učenju.⁸⁵

U hrvatskoj se nakladničkoj djelatnosti također pojačano radi na osiguravanju prilagođene literature djeci s disleksijom i teškoćama čitanja, što je vidljivo i u donaciji Zaklade „Čujem, vjerujem, vidim“ koja je u suradnji s NSK prilagodila brojne lektirne naslove, od kojih su neki i *Priče iz davnine*, *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*, *Prosjak Luka*, *Bajke* i sl., a u pripremi za prilagodbu su još neki od tiskanih primjeraka. Također, snimljeno je više od 500 zvučnih knjiga namijenjenih slijepim i slabovidnim osobama, te je ova prilagođena građa podijeljena u 224 narodne knjižnice diljem Hrvatske.⁸⁶ Hrvatska nakladnička kuća *Školska knjiga* također se može pohvaliti izdavanjem obaveznih lektirnih naslova prilagođenih potrebama djece s teškoćama čitanja i disleksijom. Osim spomenute prilagođene građe, važno je spomenuti inovativni projekt *OmoLaba*, laboratorija za vizualnu komunikaciju, a u pitanju je vrlo korisna i prilagođena aplikacija pod nazivom *OmoReader*, koji uključuje i prilagodljivi *OmoType* font, što je ujedno i najčitljiviji font za osobe s disleksijom, te na taj način služi kao tehnološko pomagalo koje olakšava, poboljšava, te potiče čitanje e-knjiga osobama s poteškoćama čitanja i disleksijom. Ova je aplikacija dostupna pod brandom *Omoguru*, u Hrvatskoj je prisutna tek godinu dana, a svakodnevno je koristi 10 000 osoba s disleksijom, što sugerira na pozitivan učinak tehnoloških pomagala.⁸⁷

⁸⁴ Usp. Nomura, Misako; Skat Nielsen, Gyda; Tronbacke, Bror. Nav. dj., str. 3.

⁸⁵ Usp. Leljak-Turžanski, Stanislava. Nav. dj., str. 3.

⁸⁶ Usp. Zaklada Čujem, Vjerujem, Vidim. URL: <https://www.zakladacvv.hr/2018/02/knjige-dostupnije-djeci-s-disleksijom-zaklada-cujem-vjerujem-vidim-donirala-preko-60-000-kn-vrijednosti-prilagodjenih-knjiga/> (2020-07-17)

⁸⁷ Usp. OmoType. URL: <https://omotype.com/> (2020-07-20)

4.2. Knjižnične usluge

Postoje brojni dokazi o učinkovitosti fonološki zasnovanih intervencija u pružanju pravovremene potpore osobama s disleksijom, kao i sve veća osviještenost i razumijevanje na koji način zadovoljiti informacijske potrebe osoba s teškoćama čitanja, a najbolji je način za to prilagođavanje čitateljskom profilu pojedinca.⁸⁸ Poznato je da su neke od hrvatskih narodnih knjižnica postigle uspjehe u pružanju usluga slijepim i slabovidnim osobama, no velika većina knjižnica još uvijek iste nije uvela, iako su pokazale velik interes i zalaganje u približavanju knjige i knjižnice ovoj specifičnoj kategoriji korisnika.⁸⁹ Mnoga anketna istraživanja pokazala su da neke od narodnih knjižnica tek eksperimentalno koriste svoje usluge za slijepe i slabovidne osobe, pa tako i fond audio knjiga i posebnih programa poticanja čitanja. Način na koji se ovakvo stanje u narodnim knjižnicama može poboljšati ugrađivanje je programa za osobe s teškoćama u čitanju kao nezaobilazni dio strategije knjižničnog poslovanja, te planiranjem i razvojem fondova i poučavanjem knjižničnog osoblja.⁹⁰

Osim poboljšanja trenutnog stanja na lokalnim razinama, potrebna je i podrška na nacionalnoj razini i izrada odgovarajućih strategija, kako bi krovne ustanove u hrvatskom knjižničarstvu mogle provoditi sustavno širenje i koordinaciju usluga za disleksične, slijepe i slabovidne osobe, odnosno sve osobe koje ne mogu čitati standardni tisak.⁹¹ Dostupnost novih naslova građe može se poboljšati sudjelovanjem ciljane skupine korisnika s teškoćama čitanja, kroz razgovor o novim knjigama i likovima koji su trenutno popularni, te prema tome što više takve građe uključivati u knjižnični fond.⁹² Prepoznavanjem potreba osoba s teškoćama čitanja, osvješćivanjem javnosti i senzibiliziranjem društva, te osiguravanjem sredstava iz proračuna uvelike će pridonijeti rješavanju ove problematike.⁹³ Uključivanje osoba s teškoćama čitanja u redovne knjižnične programe važno je kako bi ih se potaknulo da redovno dolaze u knjižnicu, ostvarili kontakt s drugim korisnicima, te koristili stručnu pomoć knjižničara koji će im biti na raspolaganju, te ih bolje informirati o postojećoj zbirci, uslugama, književnim susretima,

⁸⁸ Usp. Duff, Fiona J.; Clarke, Paula J. Practitioner Review: Reading disorders: what are the effective interventions and how should they be implemented and evaluated? // *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 52, 1 (2011), str. 3. URL: <https://sci-hub.tw/10.1111/j.1469-7610.2010.02310.x> (2020-05-29)

⁸⁹ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Nav. dj., str. 253.

⁹⁰ Isto, str. 254.

⁹¹ Isto.

⁹² Usp. Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Nav. dj., str. 274-275.

⁹³ Usp. Lombardino, Lind J.; Gauger, Laurie M. *Dyslexia: Why Is This Diagnosis so Challenging?*, 2015. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/d5d0/379e3bc17150184bd2105735ef3847a49257.pdf?_ga=2.30281343.156022461.1592138071-386394287.1591990510 (2020-05-29)

predavanjima, tematskim radionicama i sličnim događanjima na kojima su dobrodošli sudjelovati.⁹⁴ Također, vrlo je bitno promovirati razne aktivnosti namijenjene osobama s disleksijom i teškoćama čitanja koje provodi knjižnica putem društvenih mreža, radija i televizije, promotivnih materijala, ali i promicanjem važnosti čitanja kroz razne kampanje, strategije i sl. Potrebno je uvoditi nove tehnološke alate, aplikacije i pomagala koja će biti aktualna mladoj populaciji, a koja će ujedno buditi njihov interes prema čitanju. Također, moguće je ovakve usluge implementirati u vidu školskoga pribora koji će također olakšavati napredak ovoj skupini korisnika, kao što su primjerice posebne bilježnice i vježbenice za osobe s disleksijom, bookmarkeri kojima se prekrivaju ostali redovi u tekstu, a fokusira se samo na jedan, raznim tehnološkim novitetima poput posebno dizajniranih tipkovnica za osobe s teškoćama čitanja, setova naljepnica sa simbolima koji pomažu u učenju i sl.⁹⁵

4.3. Međuknjižnična suradnja

Od velike je važnosti umrežavati narodne knjižnice u smislu boljega međusobnoga poznavanja, lakšega rješavanja problema, razmjene programa i informacija, izmjenu ideja, a potrebno je uspostaviti i međuknjižničnu programsku suradnju radi okupljanja i mogućnosti razmjene kvalitetnih programa.⁹⁶ Kako bi se svim korisnicima omogućio jednak i neposredan pristup izvorima informacija i znanja, te ravnopravno uključivanje u zajednicu i društvo u cjelini, daljnji razvoj nabavne politike treba ići u smjeru otkrivanja i obuhvaća novih i širih kategorija građe, kao što su zvučne knjige (DAISY), knjige na Brailleovom pismu, građa uvećanoga tiska i sl., u čemu *Ugovor iz Marakeša*, kada se počne provoditi, uvelike može pomoći.⁹⁷ Dijeljenje znanja o određenoj problematici važno je između knjižničnog osoblja, ali i između kolega iz drugih knjižnica, kao i suradnja s ostalim stručnjacima toga područja, kao što su školski knjižničari, logopedi, školski psiholozi i pedagozi, učitelji za djecu s posebnim potrebama, te lokalne i nacionalne organizacije za disleksiju.⁹⁸ Knjižnice, ali i same knjižnične usluge imat će izrazito veliku korist od zajedničkoga rada i stvaranja novih modela i partnerstva s relevantnim organizacijama i dionicima.⁹⁹

⁹⁴ Usp. Mikačević, Branka; Miškić Barunić, Lucija. Nav. dj., str. 17.

⁹⁵ Usp. E-glas. URL: <https://www.eglas.hr/mala-ucionica/clevy-maestro-paket-za-disleksiju/> (2020-07-20)

⁹⁶ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Nav. dj., str. 253.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Isto.

4.4. Knjižničarske kompetencije

Jedna je od temeljnih zadaća knjižničara poticanje čitanja, a posebice za specijalne skupine korisnika kao što su to osobe s teškoćama čitanja i disleksijom. Vrlo je važno stoga da knjižničari budu osposobljeni i kompetentni za rad s ovom skupinom korisnika, te da znaju prepoznati takve osobe kada dođu u knjižnicu, da im znaju preporučiti odgovarajuću literaturu, uputiti ih u korištenje pomagala i alata, te promovirati upotrebu novih tehnologija koje potiču čitanje i osuvremenjuju proces obrazovanja.¹⁰⁰ Kako bi stekli vještine bavljenja građom laganom za čitanje, potrebna je dodatna edukacija u kojoj će dobiti potrebne informacije na koji način je ponuditi osobama kojima je potrebna, te na koji način privući osobe koje ne vole čitati u knjižnicu, jer ukoliko im je nešto omogućeno i prilagođeno, vjerojatnost je da će se za to još više zainteresirati.¹⁰¹ Od temeljne je važnosti obučiti osoblje koje se može specijalizirati za pružanje usluga korisnicima s teškoćama čitanja, te koji će s njima imati primarni i najvažniji kontakt. Svi bi knjižnični djelatnici trebali posjedovati osnovno znanje na koji način uputiti korisnike ka potrebnim uslugama, ili ih pak uputiti specijaliziranim i stručnijim članovima knjižničnog osoblja.¹⁰²

Knjižničari također imaju ulogu poticati nakladnike da financiraju izdavanje više takve građe, kako bi se i u same knjižnice moglo uvoditi što više programa i usluga namijenjenih osobama s teškoćama čitanja i disleksijom.¹⁰³ Smatra se također i da je odgovornost čitavog knjižničnog osoblja da osiguraju osobama s teškoćama čitanja vrlo susretljivu uslugu kada posjete knjižnicu, te je važnost i odgovornost u njezinu pružanju jednaka važnosti održavanja knjižničnog kataloga, zbirki, knjižnične web stranice i sl.¹⁰⁴ Osviještenost je ključna u pružanju usluga korisnicima s teškoćama čitanja, stoga je od velike važnosti da osviješteni u takvim slučajevima budu svi knjižnični djelatnici, od samoga knjižničara na informativnom pultu, koji je ujedno i prva točka kontakta s korisnikom, pa sve do osoba koje su zadužene za donošenje odluka i razvijanje strategije knjižničnog poslovanja. Osviještenost u ovome smislu također označava da knjižničari trebaju znati procijeniti i razumjeti kada biti proaktivan, a kada odstupiti, a sve započinje s obrazovanim i kompetentnim knjižničarima koji zaista vjeruju da svako dijete, mlada ili odrasla

¹⁰⁰ Usp. Ikeshita-Yamazoe, Hanae. Nav.dj.

¹⁰¹ Usp. Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Nav. dj., str. 253.

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Usp. Hrvatski savez slijepih. URL: <https://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/obuka-knjiznicara-kako-pomoci-osobama-koje-imaju-teskoce-citanja-i-disleksiju-2813/> (2020-04-18)

¹⁰⁴ Usp. IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia: Revised and extended. IFLA, 2014. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2020-05-15)

osoba ima pravo na informacije, te čitanje i uživanje u knjigama.¹⁰⁵ Knjižničari se moraju dodatno potruditi kako bi učinili da se skupina korisnika s disleksijom osjeća dobrodošlom u knjižnici, mjestu koje im je nerijetko vrlo stran pojam.¹⁰⁶

Poželjno je uvesti opciju „osobnog knjižničara“ s kojim korisnici mogu unaprijed dogovoriti sastanak, a na kojemu će ih knjižničar poticati da posjećuju knjižnicu, te im pomoći stvoriti osjećaj sigurnosti. Na taj način korisnici ne moraju pri svakom dolasku u knjižnicu objašnjavati svoje posebne i prilagođene potrebe, već se mogu obratiti nekome tko je s njima već upoznat, što im dodatno pomaže da se osjećaju ugodno, te da postavljaju pitanja.¹⁰⁷ Također, ukoliko je u knjižnicu ova usluga uvedena, poželjno je objaviti kontakt osobnoga knjižničara, uključujući ime, telefonski broj i fotografiju, s obzirom da će osobe s disleksijom najčešće preferirati komunikaciju putem telefonskog poziva.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Isto.

¹⁰⁶ Usp. Skat Nielsen, Gyda. Nav. dj., str. 2.

¹⁰⁷ Usp. IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia: Revised and extended. IFLA, 2014. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2020-05-15)

¹⁰⁸ Isto.

5. PRIMJERI DOBRE DOMAĆE PRAKSE

Jedna od osnovnih značajki suvremenih narodnih knjižnica je inkluzivnost, jer se one zahvaljujući svojem demokratskom karakteru nalaze na raspolaganju svim članovima zajednice. Upravo u tome duhu Komisija za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama u sklopu Hrvatskog knjižničarskog društva odlučila se za pokretanje Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I ja želim čitati!“ 2016. godine. Ovom su kampanjom obuhvaćene sve osobe koje se ne mogu služiti standardnim tiskom na uobičajen način, što uključuje osobe s disleksijom, slijepe i slabovidne osobe, osobe s intelektualnim i motoričkim poteškoćama, gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, osobe s autizmom itd.¹⁰⁹ U suorganizaciji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, ova je Kampanja predstavila izuzetan primjer suradnje i timskog rada s brojnim Komisijama i partnerima bez kojih ista ne bi bila moguća¹¹⁰, a kao jedan od partnera može se pohvaliti i Filozofski fakultet u Osijeku.¹¹¹ Budući da u Hrvatskoj do sada nisu organizirana istraživanja i sustavno bavljenje tom problematikom, te nije evidentirana odgovarajuća potpora, kampanjom se želi informirati i senzibilizirati hrvatsku javnost o problemima osoba s teškoćama čitanja i disleksijom, te potaknuti na poboljšanje suradnje među relevantnim institucijama i stručnjacima.¹¹²

Iznimno je velika vrijednost ovoga projekta upravo u tome što su brojni knjižničari pokazali volju i znanje da hrvatsku javnost informiraju, educiraju i senzibiliziraju o problematici osoba s teškoćama čitanja i disleksijom, kojima je nužna pomoć logopeda, te osviještenost i razumijevanje okoline u kojoj žive.¹¹³ Ovom se Kampanjom također skrenula pozornost na važnost izmjene Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (NN, 167/03), kao glavnog preduvjeta za pokretanje neometane i sustavne proizvodnje građe lagane za čitanje, a pokrenuta je s ciljem informiranja i educiranja lokalne zajednice, te povećanje mreže knjižnica koje provode programe za osobe s poteškoćama u čitanju, disleksijom i programe za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak.¹¹⁴ Još je jedan od ciljeva Kampanje naučiti jednostavnim jezikom izražavati složene probleme,

¹⁰⁹ Usp. Gabriel, Dunja Marija. Poticanje čitanja u Hrvatskoj za sve građane kroz provedbu nacionalne kampanje "I ja želim čitati!" (2018. - 2019.). // Svezak 21, 2019, str. 11. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-05-28)

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Usp. Srednja.hr. URL: <https://www.srednja.hr/svastara/filozofski-fakultet-osijek-prikljucio-se-kampanji-zelim-citati-hrvatska-jos-nema-odgovarajucu-podrsku-osobe-s-disleksijom/> (2020-07-28)

¹¹² Isto.

¹¹³ Isto, str. 12.

¹¹⁴ Usp. Miščin, Željka; Gabriel, Dunja Marija. Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom "I ja želim čitati!" // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017), str. 294. URL: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2017-1/VBH_2017-1_289-309.pdf (2020-05-28)

posebice u komunikaciji s ciljanim skupinama. Ciljne skupine ovoga projekta su one skupine korisnika prema kojima je Kampanja usmjerena, ali i knjižničari, logopedi, odgojitelji, učitelji, stručni suradnici, nastavno osoblje, pedagozi, psiholozi, socijalni radnici, nakladnici itd. Partneri su ove Kampanje svi oni koji svojom djelatnošću i misijom mogu na bilo koji način ojačati kvalitetu i ostvarivanje glavnih ciljeva, te se od njih očekuje stručnost, znanje i pomoć u provedbi.¹¹⁵ Od aktivnosti koje su se provodile u sklopu Kampanje bitno je spomenuti izložbe, tematske radionice, predavanja, predstavljanja knjiga na temu disleksije, te predstavljanje građe lagane za čitanje, a senzibilizaciji javnosti svakako je doprinijelo i organiziranje biciklijada u Koprivnici uz predstavnike Knjižnicu i čitaonicu „Fran Galović“ i Udruge za pomoć osobama s intelektualnim poteškoćama „Latice“¹¹⁶, te u Osijeku pod vodstvom Filozofskog fakulteta u suradnji s brojnim osječkim udrugama i društvima, a sve u svrhu podrške Kampanji.¹¹⁷ Način promoviranja i širenja poruke o važnosti ove Kampanje odvija se putem oglašavanja i medijske popraćenosti, odnosno suradnjom s nacionalnim i lokalnim medijskim kućama kao što su primjerice Večernji list, Hrvatskim radijem, HRT-om u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“, te brojnih drugih, a sve sa ciljem prenošenja ciljeva i poruke do cjelokupne javnosti, ali i skupina korisnika prema kojima je Kampanja usmjerena.¹¹⁸

U kontekstu Nacionalne kampanje „I ja želim čitati!“ svakako se ističe Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici, čija je inkluzivnost kao najveća vrijednost u strateškim smjernicama izražena u motu „pismenost za sve“ i „knjižnica dostupna svima“¹¹⁹, a koja se svojim programima aktivno uključila u provođenje Kampanje, od kojih je jedan „Čitamo s vama - kako prepoznati teškoće u čitanju - disleksiju“ i kontinuirano radi na programima namijenjenim osobama s teškoćama čitanja i disleksijom, ostvaruje potporu manjinama i socijalno osjetljivim skupinama u zajednici Knjižnice, slijepim i slabovidnim osobama, osobama s psihičkim i fizičkim invaliditetom, Romima, nezaposlenima i starijim osobama, kako bi ih se povezivalo s ostalima u zajednici, a šira javnost senzibilizirala na njihove probleme.¹²⁰ U okviru programa u Knjižnici je dostupna specifična građa, kao što su zvučne knjige, građa lagana za čitanje, filmovi, glazba,

¹¹⁵ Usp. Gabriel, Dunja Marija; Kovačević, Amelija; Bunić, Sanja. Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom: pregled rezultata anketnog istraživanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str. 169. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/330247> (2020-04-17)

¹¹⁶ Usp. Glas Podravine i Prigorja. URL: <https://www.glaspodravine.hr/odrzana-biciklijada-biciklom-od-koprivnicke-knjiznice-do-koprivnickog-ivanca/> (2020-08-17)

¹¹⁷ Usp. Filozofski fakultet Osijek. URL: <https://www.ffos.unios.hr/oziz/novosti/?tag=ffos> (2020-08-17)

¹¹⁸ Usp. Miščin, Željka; Gabrijel, Dunja Marija. Nav. dj., str. 297.

¹¹⁹ Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Inkluzivne usluge Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica u kontekstu međunarodnih strateških dokumenata. // Svezak 21, 21 (2019), str. 7. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-04-29)

¹²⁰ Isto.

računalne igre, e-čitači, DAISY player, e-knjige, a povremeno se održavaju izložbe, edukacije korisnika, predavanja i tribine.¹²¹ Također, u suradnji s Udrugom slijepih Koprivničko-križevačke županije, Knjižnica „Fran Galović“ osmislila je i provela projekt informiranja knjižničnog i nastavnog osoblja, kako bi što više učenika s poteškoćama u čitanju dobilo kvalitetnu informaciju na koji način koristiti digitalne mogućnosti, odnosno posuditi zvučne knjige.¹²²

Također, u Ogranku Spinut Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu održavaju se brojne interaktivne radionice u svrhu međusobnog upoznavanja sudionika i formiranja osjećaja skupine kroz igre upoznavanja, potom radionice za poticanje čitalačke aktivnosti i jezičnih vještina uz vježbanje padeža, glagolskih vremena, pravilnih tehnika čitanja i sl., likovne i dramske radionice koje za cilj imaju poticanje mašte i kreativnosti, te otkrivanje novih dimenzija izražavanja, kao i u razvijanje osjećajnosti i izražajnih sposobnosti.¹²³ U Splitskoj udruzi za osobe s disleksijom Dyxy provode se i logopedске radionice koje su namijenjene poticanju čitalačkih vještina djece, razvoju fine motorike, crtanju i sl., a cilj je svih spomenutih radionica rano detektiranje osoba s disleksijom, okupljanje i pomoć pri prevladavanju poteškoća.¹²⁴

Dobri primjeri mogu se naći i na Dječjem odjelu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ u Bjelovaru, u sklopu kojega su provedena dva programa namijenjena učenicima osnovne škole, koji imaju poteškoća u svladavanju vještina čitanja i pisanja. Prvi od programa pod nazivom „Radionica priča“ održan je u suradnji s logopedima, te stručnim i kompetentnim knjižničarima, a njime je ostvareno promicanje čitanja iz užitka, te aktivno sudjelovanje svih polaznika kroz igru, zabavu, druženje i učenje.¹²⁵ Radionice su se ostvarivale u ciklusima, a zadatak sudionika bila je izrada slikovnica prema Smjernicama za izradu građe lagane za čitanje, u kojima je pomno ilustrirano ono što je prikazano u tekstu, a rezultat je radionice bilo 5 slikovnica lektirnih naslova koje su osvanule i u samome fondu, u obliku CD-ROM zvučnih zapisa, namijenjene svim ostalim

¹²¹ Usp. Gašpar, Ida; Petrić, Danijela. Provođenje nacionalne kampanje "I ja želim čitati!" u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica. // Svezak 19, 19 (2017), str. 23. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak19/Svezak_19_2017.pdf (2020-04-28)

¹²² Usp. Vugrinec, Ljiljana; Hatadi, Adrijana. Poticanje čitanja kod učenika s teškoćama u čitanju: projekt „Korištenje digitalne baze zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepe u školama Koprivničko-križevačke županije“. // Svezak 19, 19 (2017), str. 59. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak19/Svezak_19_2017.pdf (2020-04-28)

¹²³ Usp. Butirić, Meri. Radionice za djecu s posebnim potrebama: disleksija, disgrafija i grafomotorička disfunkcija u Ogranku Spinut Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu, Splitska udruga za osobe s disleksijom – DYXY. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2 (2011), str. 211. URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=241dbea9-2c4b-4974-8f4e-9df7122c52e8%40sessionmgr4006> (2020-06-10)

¹²⁴ Isto, str. 212-213.

¹²⁵ Usp. Mikačević, Branka; Miškić Barunić, Lucija. Nav. dj., str. 19.

članovima Knjižnice, a posebice korisnicima s teškoćama čitanja.¹²⁶ Druga je radionica „Vesela škola čitanja“ koja uključuje vodstvo logopedinje i knjižničarke stručne za rad s osobama s disleksijom, u razvoju vještina čitanja i pisanja, a okruženje u kojem se radionica odvija obiluje poticajnim didaktičkim materijalima i igračkama, uključuje brojne zajedničke igre, no postoji i mogućnost individualno organiziranoga rada. Naglasak je ovoga programa bio na čitanju kao pozitivnoj aktivnosti, koja može istovremeno biti korisna i zabavna, te je u tu svrhu oformljen i kutak s građom laganom za čitanje i zvučnim knjigama.¹²⁷

U Gradskoj se pak knjižnici Zadar održala radionica pod nazivom „Pravo na razvoj pismenosti: građa lagana za čitanje“ u kojoj su sudjelovali knjižničari školskih i narodnih knjižnica koji rade s djecom, mladima i odraslima, a u sklopu radionice vježbali su prilagodbu, izradu građe lagane za čitanje prema IFLA-inim smjernicama, te uputama logopeda i knjižničarskog savjetnika. Ova je radionica bila od velike važnosti s obzirom da knjižničari još uvijek nisu u potpunosti upućeni i obučeni na koji način pristupati korisnicima koje imaju teškoće čitanja i disleksiju, stoga će dodatna edukacija voditi u smjeru rješavanja ovoga problema.¹²⁸

¹²⁶ Isto.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Usp. Hrvatski savez slijepih. URL: <https://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/obuka-knjiznicara-kako-pomoci-osobama-koje-imaju-teskoce-citanja-i-disleksiju-2813/> (2020-08-20)

6. PRIMJERI DOBRE STRANE PRAKSE

Postoje brojna udruženja i organizacije koje svojom djelatnosti i poslovanjem promiču važnost osviještenosti društva o problematici osoba s disleksijom i teškoćama čitanja, a jedna od njih svakako je *Međunarodno udruženje za disleksiju (International Dyslexia Association)* koja je smještena u sjevernom predgrađu Baltimorea u Maryland-u.¹²⁹ Ova udruga organizira brojne konferencije, provodi edukacije i osposobljavanje nastavnog i knjižničnog osoblja za rad s osobama s disleksijom i teškoćama čitanja, nudi „video knjižnicu“ s kratkim videozapisima, intervjuima i informativnim medijskim zapisima, izdaje publikacije s informacijama namijenjenim djeci i odraslima s disleksijom u svrhu učenja diljem svijeta, a jedna od najpoznatijih svakako je interdisciplinarni časopis pod nazivom „*Reading and Writing*“, koji sadrži visokokvalitetne, znanstvene članke koji se odnose na procese stjecanja i razvijanja vještina čitanja i pisanja. Ovaj časopis također obuhvaća različite modele čitanja, pisanja i pravopisa, prilagođene svim dobnim i intelektualnim razinama, te propisuje određene standarde, kompetencije i znanja potrebna nastavnicima zaduženim za rad s osobama s poteškoćama čitanja.¹³⁰

Kao primjer dobre prakse može se istaknuti i neprofitna organizacija *Decoding Dyslexia Oregon* koja okuplja obitelji, odgajatelje i učitelje iz Oregona, u svrhu podizanja svijesti o važnosti pružanja podrške osobama s disleksijom. Potiču lokalne knjižnice i škole na izlaganje raznih brošura, letaka, plakata, te audio i video materijala na temu disleksije, a posebno pridaju važnost mjesecu listopadu, kada se obilježava mjesec podizanja svijesti o disleksiji.¹³¹

U Danskoj se pak ističe projekt pod nazivom *letbib.dk.*, a njegova je posebnost u tome što okuplja najbolju knjižničarsku praksu iz javnih knjižnica u Danskoj i iz inozemstva na jednome mjestu. Cilj je ovoga projekta razviti jednostavan i pristupačan alat za javne knjižnice, kojim bi se omogućilo davanje prioriteta korisnicima s teškoćama čitanja, a projekt je podržala i Danska agencija za kulturu. Sučelje ovoga alata orijentirano je prema korisnicima s teškoćama čitanja na način da sadrži savjete i ideje za čitanje, različite internetske izvore, videozapise i katalog građe za osobe s teškoćama čitanja, kao i alate koje mogu koristiti pri čitanju.¹³² Još jedan od danskih projekata svakako je *The Duo concept*, mreža za studente s disleksijom u srednjem i visokom obrazovanju koja im pruža priliku da upoznaju druge studente koji također imaju disleksiju, te im

¹²⁹ Usp. International Dyslexia Association. URL: <https://dyslexiaida.org/contact/> (2020-06-03)

¹³⁰ Isto.

¹³¹ Usp. Decoding Dyslexia Oregon. URL: <http://www.decodingdyslexiaor.org/library-school-display/> (2020-08-20)

¹³² Usp. Letbib.dk. URL: <https://www.letbib.dk/about> (2020-08-21)

pomaže da razmjene znanja i iskustva o poteškoćama u čitanju. Na ovaj način studente s disleksijom također se potiče na veću upotrebu knjižnice.¹³³

Dobar primjer također je i narodna knjižnica *Chofu City Library* u Japanu, koja je riječi provela u djelo, te osigurala kutak za DAISY multimedijske knjige, videozapise sa znakovnim jezikom za gluhe osobe, taktilne knjige i knjige na Braillovom pismu, te priručnike i knjige o disleksiji za roditelje i odgajatelje u svrhu poticanja samostalnoga čitanja i stvaranja navike čitanja.¹³⁴

Sredinom 1990-ih godina, *Nizozemska organizacija za znanstvena istraživanja (Netherlands Organization for Scientific Research)* objavila je memorandum pod nazivom „*Knowledge enrichment*“ kako bi potaknula inovativna i interdisciplinarna istraživanja, koja se fokusiraju na probleme koji nastaju u društvu.¹³⁵ Uzimajući temu lingvistike kao polazišnu točku, stručnjaci iz područja stručnog obrazovanja, psihologije, neurologije i dječje psihijatrije okupili su se i stvorili program naziva „*Identificiranje osnovnih značajki razvojne disleksije: interdisciplinarni pristup*“, danas poznat i kao „*Nizozemski program za disleksiju*“ (*Dutch Dyslexia Programme*).¹³⁶ Program je podrazumijevao mogućnost proučavanja vrlo male djece pomoću elektroencefalografije, kako bi pratili razvoj beba koje su potjecale iz obitelji s povijesti disleksije, dok nisu dobili konkretne i formalne upute kako bi mogli od najranijih početaka prepoznati djecu s disleksijom, te im pravovremeno pružiti odgovarajuću pomoć stručnih osoba.¹³⁷ Također, još jedan od važnih nizozemskih projekata je *The Easy Reading Plaza (ERP)* koji predstavlja poseban odjeljak na odjelu za mlade u knjižnicama u Nizozemskoj i Belgiji, namijenjen djeci osnovnoškolske dobi s teškoćama čitanja. Atraktivna i pažljivo odabrana građa potiče ih na čitanje, a posebno je dizajniran i namještaj u prostoru knjižnice, kako bi se građa mogla na što učinkovitiji način izložiti i biti na dohvata ruke djeci s teškoćama čitanja.¹³⁸

Naposljetku, kao još jedan od primjera dobre knjižnične prakse kada su u pitanju osobe s teškoćama čitanja i disleksijom može se istaknuti Finska svojom nacionalnom knjižnicom *Celia* koja uvelike nabavlja i osigurava literaturu u prilagođenim formatima za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, što uključuje udžbenike za sve obrazovne razine, a posjeduju i knjige koje su

¹³³ Usp. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/node/9667> (2020-08-21)

¹³⁴ Usp. Nomura, Misako. Promoting Library Services for Children with Dyslexia and Other Reading Disabilities. Str. 10-12. URL: <http://web.nlp.gov.ph/nlp/sites/default/files/20Mar2014/paper%20of%20nomura.pdf> (2020-06-10)

¹³⁵ Usp. Van der Leij, A.; Maassen, B. Dutch Dyslexia Programme. // *Dyslexia* 19, 4 (2013), str. 189. URL: <https://sci-hub.tw/10.1002/dys.1467> (2020-06-10)

¹³⁶ Isto.

¹³⁷ Isto.

¹³⁸ Usp. Geuzebroek, Nanda. The Easy Reading Plaza at the Stadsbibliotheek Haarlem, 2003. URL: <https://www.makkelijklezenplein.nl/index.php?cmd=file&action=download&file=726> (2020-08-21)

poznate kao „knjige koje govore“ (*talking books*). Web stranica knjižnice također sadrži *Read Speaker*, aplikaciju koja pretvara tekst u govor, a postoji i odjeljak namijenjen korisnicima s disleksijom u kojemu mogu postavljati pitanja. Knjižnica je zaposlila učitelja s odgovarajućim obrazovanjem koji će pomoći u daljnjem razvoju proizvoda i usluga za djecu s disleksijom, a uvelike surađuje i s brojnim drugim organizacijama i udrugama namijenjenim ovoj skupini korisnika.¹³⁹ Također, *Kaarina Public Library* prva je knjižnica u Finskoj koja nudi uslugu vježbanja čitanja naglas uz pomoć pasa, koji služe kao „slušatelji“ za nesigurne čitatelje, a ova se praksa proširila iz knjižnica SAD-a u skandinavske zemlje, te je predstavljena na IFLA-inoj konferenciji u Helsinkiju.¹⁴⁰

¹³⁹ Usp. IFLA. Nav.dj.

¹⁴⁰ Usp. Alameri, Raisa. My mission is to listen: Read to a dog – but not just any dog, 2012. URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/160-alameri-en.pdf> (2020-08-21)

7. ZAKLJUČAK

Suvremene su knjižnice vrlo dobro upoznate s problematikom korisnika s teškoćama čitanja i disleksijom, zbog čega nastoje doprinijeti rješavanju toga problema implementiranjem prilagođene građe u knjižnični fond i uvođenjem raznih usluga i programa namijenjenih specijalnoj skupini korisnika u svoje knjižnično poslovanje. Aktivnosti koje se najčešće provode u knjižnicama tematske su radionice, predavanja, prilagođeni programi za poticanje čitanja, logopedске radionice namijenjene poticanju čitalačkih vještina kod djece, a zajednički je cilj spomenutih aktivnosti rano detektiranje osoba s teškoćama čitanja i disleksijom, te pravovremena pomoć pri prevladavanju poteškoća. Također, velik broj knjižnica nabavlja specifičnu građu, kao što su zvučne knjige, građa lagana za čitanje, DAISY knjige, građa na brajici, razni tehnološki alati i pomagala i sl., te osigurava prostor u knjižnici u kojoj će se takvi korisnici osjećati sigurno. U dosadašnjim se iskustvima pokazala velika važnost stručnog osposobljavanja i educiranja knjižničara za rad s osobama s teškoćama čitanja i disleksijom, kako bi se u samim knjižnicama stvorila atmosfera koja će ovu skupinu korisnika činiti nadahnutima, inspiriranima, te potaknutima da u knjižnicu dolaze sve češće, jer se imaju kome obratiti i zatražiti pomoć, ukoliko je ona potrebna.

Hrvatske su se knjižnice također aktivno uključile u podizanje svijesti o važnosti informacijskih potreba korisnika s teškoćama čitanja i disleksijom, što je rezultat pokretanja Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom "I ja želim čitati!" koja za cilj ima informirati javnost o problemima s kojim se osobe s teškoćama čitanja i disleksijom susreću, kao i potaknuti suradnju među relevantnim organizacijama i stručnjacima. U hrvatskoj se nakladničkoj djelatnosti pojačano radi na prilagodbi lektirnih naslova i literature za djecu s teškoćama čitanja i disleksijom, te se snima velik broj zvučnih knjiga, no provođenjem Nacionalne strategije poticanja čitanja taj se broj nastoji povećati.

Kada je riječ o izjednačavanju mogućnosti za sve korisnike narodnih knjižnica, svakako je moguće zaključiti da još uvijek postoji puno mjesta za napredak i poboljšanje trenutnoga stanja, te da postupak razvijanja i osiguravanja jednakih mogućnosti korisnicima koji se ne mogu uklopiti u standardne okvire knjižničnih usluga, još uvijek nije završio. Put ka rješavanju ove problematike uključuje ozbiljna promišljanja, poučavanje, educiranje, materijalna sredstva, te senzibiliziranje javnosti i državnih struktura, kao osnovne preduvjete za postizanje kvalitetnih i dugoročnih rješenja. Također, od temeljne je važnosti povezanost, suradnja i umrežavanje stručnjaka, partnera, organizacija i knjižnica za što učinkovitije zajedničko rješavanje ove problematike, provedbe

ciljeva i ostvarivanje očekivanih rezultata. Potrebno je u velikoj mjeri poticati nakladnike na financiranje i povećavanje sustavne proizvodnje građe lagane za čitanje, kako bi se i u same knjižnice moglo uvoditi što više programa i usluga namijenjenih osobama s teškoćama čitanja i disleksijom, ali isto tako i više financirati knjižnice za nabavu prilagođenih formata građe. Neophodno je da građa lagana za čitanje bude dio redovnoga knjižničnog fonda, te da bude vidljiva, dostupna i pristupačna korisnicima kojima je to potrebno i kada im je potrebno. Važnost ove problematike potrebno je promicati u školama i fakultetima, kako bi se što više senzibiliziralo društvo i okolina u kojoj se osobe s teškoćama čitanja nalaze, te kako bi se smanjio osjećaj isključenosti. Ne smije se zanemariti ni implementiranje novih tehnologija, odnosno tehnoloških pomagala i alata, koja će osiguravati olakšano iskustvo čitanja, stjecanje novih čitateljskih navika i stvaranja različitih strategija pri razvijanju istoga.

8. LITERATURA

- 1) Alameri, Raisa. My mission is to listen: Read to a dog – but not just any dog, 2012. URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/160-alameri-en.pdf> (2020-08-21)
- 2) Bjelica, Jadranka...[et al.]. Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju, 2015. URL: <http://os-ludbreg.skole.hr/upload/os-ludbreg/images/static3/2225/attachment/disleksija.pdf> (2020-05-29)
- 3) British Dyslexia Association. URL: <https://www.bdadyslexia.org.uk/dyslexia/about-dyslexia> (2020-04-29)
- 4) Butirić, Meri. Radionice za djecu s posebnim potrebama: disleksija, disgrafija i grafomotorička disfunkcija u Ogranku Spinut Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu, Splitska udruga za osobe s disleksijom – DYXY. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2 (2011), str. 207-215. URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=241d8ea9-2c4b-4974-8f4e-9df7122c52e8%40sessionmgr4006> (2020-06-10)
- 5) Butorac, Željka. Građa lagana za čitanje, 2008. URL: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/bilten22.pdf> (2020-08-28)
- 6) Coates, Jessica...[et al.]. Provedba Ugovora iz Marakeša za osobe s teškoćama pri čitanju standardnog tiska: Praktični vodič za knjižničare, 2016. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/getting-started-adaptation-hr.pdf> (2020-07-17)
- 7) Čitajmo da ne ostanemo bez riječi: Nacionalna strategija poticanja čitanja, 2017-2022. URL: https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/%C4%8Citajmo%20da%20ne%20stanemo%20bez%20rije%C4%8Di_Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja.pdf (2020-07-17)
- 8) Decoding Dyslexia Oregon. URL: <http://www.decodingdyslexiaor.org/library-school-display/> (2020-08-20)
- 9) Disleksija. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=35848> (2020-04-29)
- 10) Disleksija: evo kako izgleda, 2019. URL: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/zanimljivosti/disleksija-evo-kako-izgleda/> (2020-07-15)

- 11) Duff, Fiona J.; Clarke, Paula J. Practitioner Review: Reading disorders: what are the effective interventions and how should they be implemented and evaluated? // Journal of Child Psychology and Psychiatry 52, 1 (2011), str. 3-12. URL: <https://scihub.tw/10.1111/j.1469-7610.2010.02310.x> (2020-05-29)
- 12) E-glas. URL: <https://www.eglas.hr/mala-ucionica/clevy-maestro-paket-za-disleksiju/> (2020-07-20)
- 13) Filozofski fakultet Osijek. URL: <https://www.ffos.unios.hr/oziz/novosti/?tag=ffos> (2020-08-17)
- 14) Gabriel, Dunja Marija. Građa lagana za čitanje: kako raditi prilagodbu tekstova. // HKD Novosti, 61(2013). URL: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/840> (2020-06-03)
- 15) Gabriel, Dunja Marija; Kovačević, Amelija; Bunić, Sanja. Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom: pregled rezultata anketnog istraživanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str.167-187. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/330247> (2020-04-17)
- 16) Gabriel, Dunja Marija. Poticanje čitanja u Hrvatskoj za sve građane kroz provedbu Nacionalne kampanje "I ja želim čitati!" (2018. - 2019.). // Svezak 21, 2019, str. 11-13. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-05-28)
- 17) Galić-Jušić, Ines. Bitna obilježja disleksije. URL: <http://hud.hr/bitna-obiljezja-disleksije/> (2020-07-15)
- 18) Gašpar, Ida; Petrić, Danijela. Provođenje nacionalne kampanje "I ja želim čitati!" u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica. // Svezak 19, 19 (2017), str. 23-24. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak19/Svezak_19_2017.pdf (2020-04-28)
- 19) Geuzebroek, Nanda. The Easy Reading Plaza at the Stadsbibliotheek Haarlem, 2003. URL: <https://www.makkelijklezenplein.nl/index.php?cmd=file&action=download&file=726> (2020-08-21)
- 20) Glas Podravine i Prigorja. URL: <https://www.glaspodravine.hr/odrzana-biciklijada-biciklom-od-koprivnicke-knjiznice-do-koprivnickog-ivanca/> (2020-08-17)
- 21) Gorman, Audrey J. Start Making Sense: Libraries don't have to be confusing places for kids with reading disabilities. // School Library Journal, 1999, str. 22-25. URL: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5d7f250d-afa4-4ed5-bbe1-f9f26c2583ca%40pdc-v-sessmgr01> (2020-06-03)

- 22) Horvat, A. UNESCOv Manifest za narodne knjižnice 1994. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (2020-04-29)
- 23) Hrvatska udruga za disleksiju. URL: <http://hud.hr/knjiznice-i-disleksija/> (2020-05-30)
- 24) Hrvatski savez slijepih. URL: <https://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/obuka-knjiznicara-kako-pomoci-osobama-koje-imaju-teskoce-citanja-i-disleksiju-2813/> (2020-04-18)
- 25) IFLA. URL: <https://www.ifla.org/node/9667> (2020-08-21)
- 26) IFLA Checklist. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/dyslexia-guidelines-checklist.pdf> (2020-05-29)
- 27) IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia: Revised and extended. IFLA, 2014. URL: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2020-05-15)
- 28) IFLA Public Library Service Guidelines, 2010. URL: <https://www.ifla.org/publications/ifla-publications-series-147> (2020-06-03)
- 29) Ikeshita-Yamazoe, Hanae. Easy-To-Read Books for Children with Dyslexia in Public Libraries, 2016. URL: http://25qt511nswfi49iayd31ch80-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/papers/libeuro2016/LibEuro2016_32564.pdf (2020-04-28)
- 30) International Dyslexia Association. URL: <https://dyslexiada.org/contact/> (2020-06-03)
- 31) Kearney, Greg. DAISY: What Is it and Why Use it?, 2011. URL: <https://www.nfb.org/sites/www.nfb.org/files/images/nfb/publications/bm/bm11/bm1102/bm110210.htm> (2020-05-29)
- 32) Lejak-Turžanski, Stanislava. Građa lagana za čitanje za osobe s disleksijom. // Bilten 12, 24 (2009), str. 1-5. URL: <http://hud.hr/wp-content/uploads/sites/168/2014/11/bilten24.pdf> (2020-05-20)
- 33) Letbib.dk. URL: <https://www.letbib.dk/about> (2020-08-21)
- 34) Locke, Joanne; Panella, Nancy M.; Girolami, Margaret. International Resource Book for Libraries Serving Disadvantaged Persons: 2001-2008. // IFLA Professional Reports 119(2010), str. 28-36. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/119.pdf> (2020-04-18)
- 35) Lombardino, Lind J.; Gauger, Laurie M. Dyslexia: Why Is This Diagnosis so Challenging?, 2015. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/d5d0/379e3bc17150184bd2105735ef3847a49257.pdf?_ga=2.30281343.156022461.1592138071-386394287.1591990510 (2020-05-03)
- 36) MacCullagh, Lois; Bosanquet, Agnes; Badcock, Nicholas A. University Students with Dyslexia: A Qualitative Exploratory Study of Learning Practices, Challenges and

- Strategies. // *Dyslexia: An International Journal of Research and Practice* 23, 1(2017), str. 3-23. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/dys.1544> (2020-05-20)
- 37) Mikačević, Branka; Miškić Barunić, Lucija. Knjižnica za sve korisnike // Svezak 21, 2019, str. 17-20. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-05-29)
- 38) Miščin, Željka; Gabrijel, Dunja Marija. Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom "I ja želim čitati!" // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 1(2017), str. 289-310. URL: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2017-1/VBH_2017-1_289-309.pdf (2020-05-28)
- 39) Mušović, Arijana. Uzroci, simptomi i tretman disleksije, 2019. Str. 28-49. URL: http://ff.unsa.ba/files/zavDipl/19_20/psi/Arijana-Musovic.pdf (2020-08-17)
- 40) Nachshon, Ohad; Horowitz-Kraus, Tzipi. Cognitive and emotional challenges in children with reading difficulties. // *Acta Paediatr* 108, 6(2019), str. 1-7. URL: <https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC6521714&blobtype=pdf> (2020-05-15)
- 41) Nomura, Misako. Promoting Library Services for Children with Dyslexia and Other Reading Disabilities. URL: <http://web.nlp.gov.ph/nlp/sites/default/files/20Mar2014/paper%20of%20nomura.pdf> (2020-05-10)
- 42) Nomura, Misako; Skat Nielsen, Gyda; Tronbacke, Bror. Guidelines for easy-to-read materials. // *IFLA Professional Reports* 120 (2010), str. 1-3. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf> (2020-05-29)
- 43) Nomura, Misako; Skat Nielsen, Gyda; Tronbacke, Bror. Smjernice za građu laganu za čitanje: drugo prerađeno hrvatsko izdanje (prema drugomu prerađenom izdanju izvornika), 2011. URL: www.hkdrustvo.hr/datoteke/978 (2020-06-03)
- 44) OmoType. URL: <https://omotype.com/> (2020-07-20)
- 45) Rakočević Uvodić, Maela. Imate li poteškoća u čitanju? Dobrodošli u knjižnicu! // *Novi uvez* 14, 26/1 (2016), str. 13-16. URL: https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_26-1.pdf (2020-05-29)
- 46) Sabolović-Krajina, Dijana. Inkluzivne usluge Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica u kontekstu međunarodnih strateških dokumenata. // Svezak 21, 21 (2019), str. 6-10. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak21/Svezak_21_2019.pdf (2020-04-29)

- 47) Skat Nielsen, Gyda. Library Services to Persons with Dyslexia. // IFLA Conference Proceedings, 2006. URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=34b27ee0-bc92-472f-8886-51c97d3d3584%40sessionmgr4007> (2020-05-29)
- 48) Srednja.hr. URL: <https://www.srednja.hr/svastara/filozofski-fakultet-osijek-prikljucio-se-kampanji-zelim-citati-hrvatska-jos-nema-odgovarajucu-podrsku-osobe-s-disleksijom/> (2020-08-20)
- 49) Školski portal. URL: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/savjeti-strucnjaka/znakove-za-uzbunu-treba-prepoznati-na-vrijeme/> (2020-07-16)
- 50) Šupe, Tanja; Živković, Daniela. Knjiga i čitanje u slijepi i slabovidne djece. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 4 (2014), str. 259-278. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=209995 (2020-04-29)
- 51) The DAISY Consortium. URL: <https://daisy.org/> (2020-05-30)
- 52) The IFLA Multicultural Library Manifesto, 2008. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf (2020-04-28)
- 53) Van der Leij, A.; Maassen, B. Dutch Dyslexia Programme. // Dyslexia 19, 4 (2013), str. 189-190. URL: <https://sci-hub.tw/10.1002/dys.1467> (2020-06-10)
- 54) Vugrinec, Ljiljana; Hatadi, Adrijana. Poticanje čitanja kod učenika s teškoćama u čitanju: projekt „Korištenje digitalne baze zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepi u školama Koprivničko-križevačke županije“. // Svezak 19, 19 (2017), str. 59-60. URL: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak19/Svezak_19_2017.pdf (2020-04-28)
- 55) Zaklada Čujem, Vjerujem, Vidim. URL: <https://www.zakladacvv.hr/2018/02/knjige-dostupnije-djeci-s-disleksijom-zaklada-cujem-vjerujem-vidim-donirala-preko-60-000-kn-vrijednosti-prilagodenih-knjiga/> (2020-07-17)
- 56) Žulj, Amelija; Gabriel, Dunja Marija; Sabljak, Ljiljana. Putokaz za izradu hrvatskih smjernica za knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 231-255. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/174/169> (2020-05-30)